

ETNOLOGIE EVROPY

Synopse závěrečného tematického okruhu

■ Baskové

- = pozůstatek původního obyvatelstva v oblasti západních Pyrenejí na rozhraní Francie a Španělska, jejich jazyk zcela izolovaný a nelze jej přiřadit k žádné dnes existujících jazykových jednot či rodin
- = jediný neindoevropský jazyk západní Evropy; hledány souvislosti s kavkazskými jazyky
- = četné hypotézy o jejich původu; podle Wilhelma von Humbolta a některých dalších potomci praobyvatel poloostrova Iberů / Iberokeltů, dle jiných badatelů mají ale Baskové ještě hlubší kořeny a iberské vrstvy k staršímu substrátu přibýly.
- = sídla B. v Pyrenejích, na území Španělska a Francie
- = 1571 překlad Nového zákona do baskičtiny
- = snahy o asimilaci, zachovali svoji kulturní a společenskou jednotu,

■ Albánci

- = zastarale Škipetaři, název Albánie z ilyrského alba = sídliště, osada;
- = většina obyvatel Albánie a přilehlých sousedních území Srbska – Kosovo (Arbanasi), Řecko, ale i Itálie (potomci Skanderbegových jednotek, které bojovaly na straně neapolského krále Alfonse Aragonského proti odbojné místní šlechtě, odměnění pozemky, z části také novější vrstva uprchlíků přes moře – nejvíce usazení v Apulii);
- = k indoevropské rodině, považováni za potomky paleobalkánského ilyrského obyvatelstva (Ilyrové = starověký národ indoevropského původu, zahrnující obyvatele větší části Ilyrie, původ není přesně určen, lze je považovat zčásti za substrát, který po převrstvení slovanskými kmeny stál u zrodu jižních Slovanů; Ilyrové zaznamenáni již ve 2. tis před Kristem – celý severozápad Balkánského poloostrova, průnik i do Itálie, po příchodu Slovanů splynuli, část vytlačených Ilyrů se měla přesunout na jih a tam přispět k formování Albánců. Badatelé shledávají ale některé společné rysy s Basky a Sardy.
- = vliv na etnogenezi také římsko-byzantská nadvláda i sousedství Řeků, Bulharů a Srbů – odtud také silné zastoupení jazykových prvků románských, řeckých i slovanských v albánštině.
- = během turecké nadvlády rozdělili na dvě skupiny – Toskové na jihu a Gegové na severu, dále ještě dělili na řadu dalších menších kmenů, které ale v procesu etnické konsolidace vytrácely.
- = spisovná albánština vznikla až v 19. století na základě dvou dialektů (gegský a toský), základem ale toský.

■ Řekové

- = příslušníci indoevropské jazykové rodiny, jeden z nejvýznamnějších starověkých národů, vlastním jménem Helénové, od mýtického praotce Heléna
- = etnogeneze příchodem Achájů do oblasti Řecka ze severu ve 2. tisíciletí před Kr., setkali se starším obyvatelstvem, které pohltili (Pelasgové, Tyrsénové, Karové)
- Kolem 1200 pK přišly další řecké kmeny Dóřů, první řecká kultura navazovala na egejské a krétsko-mykénské předchůdce, sama pokračovatelkou. Městské civilizace – Mykény, Tyris, Théby, Argos, Sparta, Troja, Efes, Athény, dokonce i řecká

kolonizace Malé Asie, posléze celého Středomoří – setkáme nejen na ostrovech, ale i v Itálii, Sicílii, jižní Francii.

= 338 před Kr. nástup Makedoňanů – další krok k ovládnutí Středomoří, šíření především kulturní a na to návazné náboženské. 146 staré Řecko pod nadvládou Římanů.

= Východořímská říše po rozpadu velké říše s dominancí řeckého prvků především po osamostatnění 395 nl, silně naléhali Arabové, poté Slované – mnoho kulturních a etnických prvků absorbovali, od 11. století Seldžučtí Turci, ale i po dobytí Turky zastávali Řekové mnohé významnější úřady.

= Od 18. století intenzivnější snahy o osamostatnění – 1832 vyhlášeno samostatné království. S těmito emancipačními snahami i vznik novořečtiny, která na základě obecného hovorového jazyka – řecké písmo, alfabeta.

▣ Turkitské národy

= dříve turkotatarské, název Türk = silní, pochází ze 6. století, užívané označení Tataři = jeden z mongolských kmenů, jedna z největších asijských jazykových a etnických skupin, rozšířená od jihovýchodní Evropy až po severovýchodní oblasti Sibíře. V Evropě nepůvodní, jejich výskyt důsledek historického vývoje invazí v několika vlnách až do středověku, vždy část nějakým způsobem usadila a mísila a ovlivňovala s okolím.

= jazykově k rodině altajských jazyků a fyzicky díky historickému vývoji po fyzické stránce splynutí europidních rysů a mongoloidních.

= za nejstarší Hunové, Avari, Karkulové, Ujgurové, Kypčáci v 6. století n.l. menší kmenové svazy – Pečeněhové, Bulhaři, Chazaři, od 7. století silně ovlivňování mongolskými etniky. Většina původních nomádi, chovatelé dobytka, zejména koní, vytvářeli silné vojenské svazky, silná útočná síla, přesuny, značná pohyblivost mezi E a Asií.

Tataři – potomci turkitských a mongolských nomádů od střední Volhy až po Ural, postupně zde formovaly kmenové svazy, po příchodu mongolských a turkitských etnik vytvořili v průběhu středověku řadu skupin, spolupodíleli na mongolských nájezdech

Povolžští – kazaňští a astracháňští, Kazanlykové atd.; sibiřští, krymští a řada dalších, některé zase splýváním a ovlivněním s Ugrofiny.

Krymští usadili na jihu Ruska – pozůstatky ve Zlaté hordě a pozdějších Krymských Tatarech. Kontakty v té době s povolžskými Bulhary a Polovci.

Původní anymistické naboženství vedlo ve spojitosti s kulturním a politickým kontaktem s bujícím Tureckem k islamizaci.

Také v Polsku, Litvě a Bělorusku – v oblasti Biały Stok, ale i přímoří – od 1324, kdy v době nadvlády Litvy, pod tlakem násilné islamizace, část původních neislámských Tatarů do vnitrozemí, zde využívání Litevci jako vojenské jízdní jednotky, posléze i výhody, usadili a půda.

Baškiři jižní Ural, středisko Ufa, podle některých názorů původně Ugrofinové, jejich území až ke Kaspickému moři, kočující dobytkaři, kteří poturkitštění, zmínky již ve starších údobí, už 1. až 4. století n.l., pod vlivem Hunů, Mongolů a Zlaté hordy, první zmínky 10. st., postupná islamizace – to také pomohlo k turkitizaci, po rozpadu ještě v 16. století odolávají Rusům, nomadismus udržují intenzivně až do 19. století, přesto pozvolný sklon k usazování a provozování rolnictví. Udrželi přesto rodové zřízení, vláda místní šlechty.

Čuvaši – střední Volha a Zauralí, na vlastním území kompaktní osídlení, vlastní turkitský jazyk, nejbližší sousedním i starým ugrofinským etnikům (blízko k Marijcům), vzdálení příbuzní Bulharů, nedochovaly kočovnické rysy, brzy usadili a rozvoj vyspělé zemědělské kultury, po stavitelské stránce již blízko jihoruské stavební tradici.

Islám od Tatarů, jedna ze silných složek, které vedly k turkizaci a odklonu od Ugrofinů. Společné osudy s Tatary, područí Rusů, to vedlo k pauperizaci, vysoké povinnosti a daně, bránili křesťanství, původně směsice animistických představ a islámu.

Turci = turkitský původ, dnes nejméně turkitským etnikem, neboť v průběhu posledního tisíciletí promíšení a kulturně ovlivnění evropskými kulturami – včetně stránky tělesné – europidní znaky převažují nad mongoloidními.

Potomky kočovných Oghusů, ale i částečně Turkmeni a Azerbájdžánci, přesídlili ze středoasijských stepí do Malé Asie mezi 11. a 13. století, pak zde v Malé Asii, označování podle vládnoucí dynastie na Seldžucké Turky, později podle prvního sultána Osmana, rozmach 14. až 16. století. Na etnogenezi i Slované, Arabové a Kurdové.

Souborné práce

- BERNATZIG, H. A.(Ed.): *Die grosse Völkerkunde*. Leipzig 1939 (autoři kapitol o Evropě: A. Haberland, F. Krüger, W. Hirschberg)
- HIRSCHBERG, W.: *Wörterbuch für Völkerkunde*. Berlin 1999.
- HONZÁK, F. – PEČENKA, M. – STELLNER, F. – VLČKOVÁ, J.: *Evropa v proměnách staletí*. Praha 1995.
- *JRÖ Völkerkunde*. München 1963.
- WOLF, J.: *Abeceda národů*. Praha 1984.
- HONZÁK, F. – HUBINGER, V. – POLIŠENSKÝ, J.: *Národy celého světa*. Praha 1985.